

Sygn. akt V CSK 686/14

POSTANOWIENIE

Dnia 24 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z wniosku [...] Bank S.A. w W., J. M. i K. M.

przy uczestnictwie Gminy P.

o stwierdzenie nabycia spadku i o zatwierdzenie uchylenia się od skutków

prawnych niezłożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku
w terminie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 24 września 2015 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczyń J. M. i K. M. od postanowienia Sądu

Okręgowego w K.

z dnia 7 sierpnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do
ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K.,
pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem wstępnym z dnia 14 marca 2014 r. Sąd Rejonowy w B. oddalił wniosek K. M. i J. M. o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku po J. M.

Z ustaleń wynika, że spadkodawca J. M. zmarł w dniu 1 września 2012 r. Jedynym spadkobiercą ustawowym jest małoletnia córka K. M., a w dalszej kolejności – matka spadkodawcy, J. M. Po śmierci spadkodawcy, matka małoletniej V. M. została pozbawiona władzy rodzicielskiej postanowieniem z dnia 16 stycznia 2013 r., zaś małoletnia została umieszczona w rodzinie zastępczej w osobie babci – J. M., która złożyła w dniu 23 stycznia 2013 r. wniosek o zezwolenie na odrzucenie przez K. M. spadku po ojcu. Zezwolenie zostało udzielone postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2013 r.

W dniu 16 lipca 2013 r. J. M. złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku po synu, J. M.

Sąd Rejonowy uznał, że termin do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku (art. 1015 § 1 k.c.) rozpoczął się dla K. M. w dniu zgonu ojca i upłynął w dniu 1 marca 2013 r. Oświadczenie to mogła złożyć w terminie w jej imieniu J. M., skoro już 16 stycznia 2013 r. została ustanowiona rodziną zastępczą, a 23 stycznia 2013 r. złożyła wniosek o zezwolenie na dokonanie w imieniu małoletniej zezwolenia na czynności przekraczającej zwykły zarząd jej majątkiem, polegającej na złożeniu oświadczenia o odrzuceniu spadku. J. M. wiedziała zatem, podjęcie jakich czynności jest niezbędne dla skutecznego odrzucenia spadku przez małoletnią i nie może się, zdaniem Sądu Rejonowego, powoływać na błąd. Sama natomiast złożyła własne oświadczenie o odrzuceniu spadku po synu skutecznie, zatem jej wniosek o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niedochowania terminu był bezprzedmiotowy.

Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 7 sierpnia 2014 r. oddalił apelację K. M. i J. M. od powyższego postanowienia. Uzupełniając ustalił, że J. M. została ustanowiona opiekunem prawnym małoletniej postanowieniem Sądu Rejonowego w B. z dnia 18 marca 2013 r. i dopiero od tego dnia mogła reprezentować małoletnią w postępowaniu o udzielenie zezwolenia na odrzucenie

spadku po ojcu. Postanowienie w tym przedmiocie stało się prawomocne w dniu 2 maja 2013 r., zatem, w ocenie Sądu Okręgowego, od tego dnia rozpoczął się dla małoletniej bieg terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku i termin ten upływał z dniem 2 listopada tego roku. Oświadczenie w tym przedmiocie zostało złożone w dniu 9 października 2013 r., a więc w otwartym terminie, nie wywołało ono jednak skutków prawnych. Oświadczenie to złożone zostało razem z wnioskiem o uchylenie się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia. Złożenie tego wniosku było nieuzasadnione, jednak, skoro wniosek został zarządzeniem z dnia 21 października 2013 r., które uprawomocniło się 6 listopada, zwrócony wobec braków formalnych, to zwrot ten dotyczył również oświadczenia o odrzuceniu spadku. Ponownie złożony wniosek i oświadczenie o odrzuceniu spadku nie wywołały zatem skutków prawnych, a powoływanie się na błąd było niezasadne, ponieważ nie zostały spełnione przesłanki z art. 84 § 1 i 2 k.c.

Za bezprzedmiotowy Sąd Okręgowy uznał również wniosek J. M. Jej oświadczenie o odrzuceniu spadku po synu było bowiem bezskuteczne, skoro jedyną spadkobierczynią jest K. M., która spadku skutecznie nie odrzuciła.

Wnioskodawczynie zaskarżyły powyższe postanowienie skargą kasacyjną, opartą na obu podstawach kasacyjnych określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. W ramach pierwszej z nich zarzucił naruszenie art. 1015 § 2, art. 1022, 1019 oraz 88 § 2 i art. 64 k.c. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. W ramach drugiej – naruszenie art. 130² § 2 i art. 670 k.p.c., również przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. W konkluzji wniosły o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 1015 § 1 k.c., oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Oczywiście nieprawidłowe było stanowisko Sądu pierwszej instancji, który uznał, że termin ten dla małoletniej K. M. liczy się od dnia otwarcia spadku. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może bowiem skutecznie złożyć jedynie osoba, której przysługuje pełna zdolność do czynności prawnych. Skoro zdolności takiej nie posiada małoletni, oświadczenie

takie może w jego imieniu złożyć przedstawiciel ustawowy lub opiekun prawny. Termin do złożenia oświadczenia biegnie zatem od dnia, w którym przedstawiciel ustawowy lub opiekun prawny dowiedział się o tytule powołania małoletniego do spadku. Jak wynika z ustaleń, J. M. została ustanowiona opiekunką prawną małoletniej w dniu 18 marca 2013 r., z tym dniem zatem należy wiązać początek biegu terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w imieniu małoletniej.

Złożenie oświadczenia wymaga jednak uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego, wydanego po przeprowadzeniu stosownego postępowania, które niejednokrotnie może zakończyć się po upływie zawitego terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano, że skoro termin ten jest terminem zawitym, to nie istnieje możliwość jego przedłużenia (zob. postanowienia z dnia 25 maja 2012 r., I CSK 414/11, niepubl.; z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSV 18/12, niepubl.; z dnia 25 lutego 2015 r., IV CSK 304/14, niepubl.). W postanowieniu z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 329/13 (OSNC 2014, nr 9, poz. 93, Biul. SN 2014, nr 3, poz. 10, Mon. Prawn. 2014, nr 20, s. 1086-1087) Sąd Najwyższy jednak, rozważając wpływ postępowania o zezwolenie na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku przez małoletniego, wskazał, że termin do złożenia takiego oświadczenia nie biegnie do czasu uprawomocnienia się postanowienia sądu opiekuńczego. Pogląd ten należy podzielić. Skoro bowiem ustawa wymaga przeprowadzenia określonego postępowania poprzedzającego udzielenie zezwolenia, a czas trwania tego postępowania może w niektórych wypadkach uniemożliwić dotrzymanie terminu, to czas ten należy uwzględnić przy ocenie spełnienia przesłanek z art. 1015 § 1 k.c. Dlatego też uznać należy, jak to przyjął Sąd Najwyższy w przytoczonym orzeczeniu, że złożenie wniosku o zezwolenie na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego powoduje zawieszenie, na czas trwania postępowania, biegu terminu określonego w tym przepisie.

Z ustaleń dokonanych w sprawie wynika, że opiekunka prawna małoletniej złożyła w jej imieniu oświadczenie o odrzuceniu spadku po ojcu w dniu 9 października 2013 r., a więc w terminie określonym w art. 1015 § 1 k.c., liczonym z uwzględnieniem czasu trwania postępowania przed sądem opiekuńczym. Wobec tego jednak, że wniosek złożony w tym terminie został zarządzeniem, które

uprawomocniło się 6 listopada 2013 r., a więc już po upływie terminu, zwrócony z przyczyn formalnych, Sąd Okręgowy uznał, że oświadczenie nie zostało skutecznie złożone. Pogląd ten jest wadliwy.

Przede wszystkim, prawomocne zarządzenie o zwrocie wniosku nie stwarza powagi rzeczy osądzonej, bowiem skutek ten ustawa wiąże z orzeczeniami (art. 365 k.p.c.), a zarządzenie formalne, jakim jest zarządzenie o zwrocie wniosku do nich nie należy. Sąd zatem mógł poddać ocenie prawidłowość zarządzenia o zwrocie wniosku i rozważyć, czy wydanie takiego zarządzenia bez wszczęcia trybu naprawczego było prawidłowe (art. 130² k.p.c.).

Niezależnie od tego jednak należy podkreślić, że nawet wówczas, gdyby okazało się, że zwrot wniosku o, jak to zostało sformułowane, zatwierdzenie niezłożenia w terminie oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku po J. M. był zasadny, potraktowanie w taki sam sposób oświadczenia o odrzuceniu spadku było wadliwe. W dniu 9 października 2013 r. złożone zostały dwa pisma do sądu – wnioski, o jakim mowa wyżej, oraz pisemne oświadczenie o odrzuceniu spadku przez małoletnią K. M. W istocie zatem złożono dwa wnioski – o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oraz o odebranie oświadczenia o odrzuceniu spadku. To ostatnie, jak wynika z art. 49 ust. pkt 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, podlega opłacie stałej w wysokości 50 zł. Taka opłata została uiszczona. Ustawa nie określa natomiast odrębnie wysokości opłaty od wniosku o „zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku”, wątpliwości co do prawidłowości opłaty wniesionej od tego wniosku mogły zatem dotyczyć tylko jego, a nie wniosku o przyjęcie oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Trzeba też wskazać, że do zachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku wystarczy wniesienie do sądu podpisanego przez uprawnioną osobę pisma zawierającego takie oświadczenie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 1963 r., I CR 109/63, OSNCP 1964, nr 3, poz. 51). Pismo zostało złożone, jak ustalił Sąd Okręgowy, w otwartym terminie. Skutki złożenia oświadczenia podlegają zatem ocenie przy rozpoznaniu wniosku o stwierdzenie nabycia spadku.

Sąd Okręgowy nie rozważał zasadności żądania odnoszącego się do J. M. wobec uznania, że było ono bezprzedmiotowe, skoro nie dochodzi ona do spadku, ponieważ oświadczenie dotyczące K. M. było spóźnione. Zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące tej kwestii uchylają się zatem od oceny Sądu Najwyższego wobec braku stosownych ustaleń. Zaskarżone orzeczenie podlega zatem uchyleniu.

Z tych względów orzeczono, jak w sentencji.

kc